

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 12., vydané v decembri 2024

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Zima na horách. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translitológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

KVALITA ŽIVOTA A HODNOTOVÁ ORIENTACE ŽÁKŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

QUALITY OF LIFE AND VALUE ORIENTATION OF SECONDARY SCHOOL YOUTH

Vojtěch Meier¹

Autor působí jako externí doktorand na Vysoké škole DTI v Dubnici nad Váhom. Předmětem jeho výzkumu (resp. dizertační práce) je problematika kvality života a hodnotových orientací středoškolské mládeže.

Author works as an external doctoral student at the DTI University in Dubnica nad Váhom. The subject of his research (or dissertation thesis) is the issue of quality of life and value orientations of high school youth.

Abstract

Quality of life and value orientation represent highly relevant topics and are fundamental aspects of individual and societal well-being. This importance is underscored by today's highly dynamic, unpredictable world, characterized by a constant influx of often shocking information. Adolescence, in particular, stands out as the most dynamic and formative stage of life, during which a person's value system develops and foundational aspects of quality of life are established. This research evaluates the relationships between various dimensions of quality of life and value orientations among high school youth in the Czech Republic, Moravian-Silesian Region, Ostrava. Results from standardized quality of life questionnaires (SQUALA) and value orientation assessments (HO-PO-MO), as well as subsequent statistical analyses, reveal strong associations between specific quality of life dimensions and value orientations. Notably, economic values and the health dimension of quality of life show direct effects on students' overall satisfaction within these life aspects. The study employs diverse methodologies, including analysis, synthesis, comparison, and correlation analysis.

Key words: quality of life, value orientation, adolescents, SQUALA, HO-PO-MO

Abstrakt

Kvalita života a hodnotová orientace lze považovat za vysoce aktuální téma a jsou podstatným aspektem života každého člověka i celé společnosti. Je tomu tak i proto, že dnešní svět je nesmírně dynamický, nepředvídatelný a založený na neustálých mnohdy šokujících informacích. Na druhou stranu je to právě období dospívání, které je nejdynamičtější a nejvýraznější etapa v životě člověka, a právě zde se utváří hodnotový systém a buduje kvalita života. Výzkum hodnotí závislosti mezi různými dimenzemi kvality života a hodnotovými

¹ Adresa pracoviště: Ing. Vojtěch Meier, Vysoká škola DTI, Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom, Sládkovičova 20, 018 41 Dubnica nad Váhom
E-mail: vojta.meier@gmail.com

orientacemi u středoškoláků na území České republiky v Moravskoslezském kraji, městě Ostrava. Výsledky pocházející ze standardizovaných dotazníků kvality života SQUALA a hodnotových orientací HO-PO-MO a následného statistického zpracování dat ukazují silné závislosti mezi konkrétními dimenzemi kvality života a hodnotových orientací. Zejména v oblasti ekonomických hodnot a dimenze zdraví u kvality života, může přímo ovlivňovat jejich celkovou spokojenost v těchto životních aspektech. Výzkum využívá různé metodologie, včetně analýzy, syntézy, komparace a korelační analýzy.

Klíčové slova: kvalita života, hodnotová orientace, dospívající mládež, SQUALA, HO-PO-MO

Úvod

Kvalita života a hodnotová orientace lze považovat za vysoce aktuální téma, jak například tvrdí Čepelová a Barnová (2020), Gismi, (2021) nebo Zolotoukhina-Abolina et al. (2021). Je tomu tak i proto, že dnešní svět je nesmírně dynamický, nepředvídatelný a založený na neustálých mnohdy šokujících informacích. Orientace, kvalita života a stanovování těch správných hodnot je proto mnohdy téměř nemožné.

Termín kvalita života se může na první pohled jevit jako těžce charakterizovatelný výraz, protože je na ni nahlíženo jako na multidimenzionální téma. V té nejobecnější rovině můžeme kvalitu chápat jako jakost, hodnotu nebo souhrn typických vlastností, jak je uváděno ve Slovníku spisovného jazyka českého.

Operacionalizaci kvality života usnadní její duální pojetí. Andráško (2013) považuje za důležitý znak pro převod z mnohoznačné do konkrétní roviny její dualitu. Kvalita života se podle něj projevuje na třech vzájemně propojených úrovních. První je objektivní a subjektivní kvalita života, kde objektivní zahrnuje měřitelná fakta a subjektivní odráží individuální vnímání a spokojenost. Druhou je interní (vnitřní) a externí (vnější) kvalita života, přičemž interní se zaměřuje na osobu a její subjektivní pocity, zatímco externí na prostředí, které ji ovlivňuje. Třetí úroveň rozlišuje individuální a společenskou kvalitu života, tedy interakci mezi jedincem a jeho sociálním prostředím.

Světová zdravotnická organizace WHO definuje kvalitu života jako: „individuální percepci vlastní pozice v životě v kontextu kultury a hodnotových systémů, v nichž žije a také ve vztahu ke svým cílům, očekáváním, standardům a zájmům“ (WHO, 2020). Definice WHO lze být jinými slovy chápána jako míra do jaké je každý člověk schopen žít na tělesné, emoční, duševní a společenské úrovni. Oproti tomu pedagogika na kvalitu života nahlíží jako na jako stav optimálního rozvoje sociálních, emocionálních a kognitivních kompetencí žáků. (Oades et al., 2011).

Z hlediska všeobecného, hodnoty vnímáme jako interdisciplinární pojem (zkoumá více pojetí v různých vědních disciplínách). Hodnota patří například k ústředním aspektům axiologie, pedagogiky, psychologie, sociologie, ekologie, práva a jiných vědních oborů. Díky tomu dnes rozlišujeme hodnoty etické, ekologické, politické, užitkové nebo jiné podle dalších kritérií (Brožík, 2007). Autoři hodnotu kromě uvedeného spojují i s rozvojem lidského myšlení a cítění. Souvisí tedy se schopností uvažovat o světě i o sobě samém. Například se jedná o otázky jako kdo jsem, odkud pocházím a kam patřím (Rosenzweig, 1991). Pomáhají nám orientovat se v náročných životních situacích, kterých v dnešním světě stále přibývá, a

poskytují jistotu ve vzájemných interakcích mezi lidmi, bez ohledu na jejich rasu, vzdělání, národnost a inteligenci. Dále slouží jako důležitý most mezi generacemi a mohou chránit ty, kteří to potřebují (Střelec, 2006).

Ve Všeobecném encyklopedickém slovníku G-L je vymezena jako obecný pojem pro všechno, čeho si ceníme nebo vážíme. Hodnota je to, co je vzácné, čemu se člověk věnuje, za čím je ochotný jít a něco obětovat. Mnohé hodnoty jsou těžko slučitelné a proto se vytváří hierarchie hodnot (Paulička, 2002). V pedagogice jsou hodnoty chápány jako klíčový prvek ve vzdělávacím procesu a osobnostním rozvoji žáků. Výchova k hodnotám je integrální součástí školního vzdělávání a zahrnuje formování etických, sociálních a morálních principů, které ovlivňují chování a postoje jednotlivců i společností (Lovat et al., 2011). Hodnotové orientace jsou poté v širokém pojetí strukturovaný soubor hodnot, které jedinec, skupina nebo společnost přijímá. Představuje stabilní systém a ukazatel směřování, jenž ovlivňuje a řídí chování jednotlivce (Rosenzweig, 1991). Tento systém zahrnuje strukturu, znaky a funkce, což činí hodnotovou orientaci klíčovou součástí naší osobnosti. Umožňuje nám rozlišovat mezi dobrým a špatným, podstatným a nepodstatným a zároveň odráží naše životní zkušenosti (Göbelová, 2008).

Kvalita života, hodnoty i hodnotová orientace kromě obecného a konkrétního významu v různých oblastech zájmu hrají zásadní roli i ve vývoji dospívajících. Pokud vezmeme v potaz fakt, že v období adolescence, ve kterém se středoškolská mládež nachází se formují návyky pro budoucí život a jedná se o jedno z nejnáročnějších období vůbec, tak si musíme připustit, že kvalita života, hodnoty a hodnotové orientace představují v tomto období stěžejní aspekt ve vývoji osobnosti (Kraus, 2006).

Dospívání je období obecně poznamenané intenzivními životními změnami, během kterých mladí lidé objevují nové role, zkušenosti a emoce. Kvalita života v adolescenci je mnohostranný koncept, ovlivněný jedinečným souborem psychologických, sociálních a vývojových faktorů, které ji odlišují od ostatních životních fází. Adolescenti zažívají rychlé fyzické, emocionální a kognitivní změny, které nejen formují jejich sebe identitu, ale ovlivňují i to, jak vnímají a hodnotí celkovou kvalitu svého života. Jejich životy jsou poznamenány bádáním, častými změnami nálad, hledáním nezávislosti a také touhou pochopit své místo ve světě. Tato dynamika přispívá k vysoce proměnlivému pocitu toho, co tvoří pohodu, štěstí a naplnění.

Hovoříme-li o hodnotách v kontextu adolescentů, musíme vzít v potaz několik zásadních aspektů spjatých právě s tímto životním obdobím. Začátek je ohraničený pohlavním dospíváním a možností vlastní reprodukce. Obvykle se uvádí věk 14–16 let. Tato věková hranice se samozřejmě může snižovat vzhledem k příznivým podmínkám tělesného vývoje, podmínkou však je i současné psychické zrání jedince (Sawyer et al., 2018). Během jeho průběhu se ukončuje tělesný růst a dochází k velkým změnám na různých úrovních. Adolescence končí dovršením plnoletosti, právní odpovědností, ukončením vzdělání, začátkem pracovního života, osamostatněním se od rodičů, navázáním partnerského vztahu, prvním pohlavním stykem, uzavřením manželství a založením si vlastní rodiny (Kraus, 2006).

Je tedy zřejmé, že rozvíjení kvality života, hodnot a hodnotové orientace právě v tomto období je nespírně významné pro následný osobnostní rozvoj, jak například uvádí (Macek et al., 2013; Lichner, 2020).

Přechozí výzkumy kvality života a hodnotových orientací na území České a Slovenské republiky

Je zapotřebí zdůraznit, že výzkumů na téma kvality života a hodnotové orientace je nespočet. Převážná většina je ale realizována buďto na oblast kvality života nebo hodnotové orientace. Kombinace obou témat výhradně zaměřených na problematiku středoškolské mládeže alespoň v tuzemsku není tak častá. Autoři jako Příkrylová (2018) nebo Pavelková (2015) spíše cílí na výzkumy populace se specifickými potřebami, zatímco Čepelová a Barnová (2020) se zabírají populací starších dospělých.

Velmi blízkým výzkumem je ten od Boubelové (2019), který se zabýval zjišťováním vztahů mezi hodnotovými orientacemi a spokojeností u mladých dospělých ve věku 20–30 let. Nejvíce zastoupena 113 respondenty byla věková skupina 20 let, kterou lze považovat za relevantní té zkoumané v disertační práci. Závěry výzkumu ukázaly souvislosti mezi hodnotovou orientací a životní spokojeností. Hodnotová orientace zaměřená na hodnoty, jako je rodina, děti, pravda, mír a poznání, statisticky vykazuje vyšší celkovou životní spokojenost a větší spokojenost v různých dílčích oblastech než orientace, která preferuje hodnoty jako zajímavou práci, vzdělání a úspěch v zaměstnání. Mezi další výsledky patřila zjištění mezi jednotlivými shluky a sice, že například hodnotová orientace zaměřená na svobodu vykazuje vyšší celkovou spokojenost než orientace na přátelství.

Škoda (2016), ve svém výzkumu sledoval vztah mezi hodnotovými orientacemi, stresem a kvalitou života. Mezi respondenty byl i značný počet adolescentů o celkovém počtu 271. Výsledky výzkumu ukázaly souvislosti mezi vysokou mírou stresu a nízkou kvalitou života. Kromě toho byl prokázán vztah materialisticky orientovaných jedinců, stresem a kvalitou života. Dále se projevil vztah nízké kvality života se stresem jako rozhodujícím determinantem. A konečně byla zjištěna větší materialistická hodnotová orientace u mužů než u žen. Tento výsledek automaticky podle autora výzkumu neznamena nižší spokojenost s kvalitou života mužské populace.

Zjištění od Čepelové a Barnové (2020) ukazují, že psychická kvalita života koreluje se vzdělávací, ekonomickou a estetickou hodnotovou orientací a kvalita sociálních vztahů se sociální a ekonomickou hodnotovou orientací. Mimo to autorky konstatují reciproční vztah mezi hodnotovou orientací a kvalitou života. Znamená to, že lidé, kteří upřednostňují hodnoty, jako jsou znalosti, vzdělání a ekonomická stabilita, mají tendenci zažívat vyšší kvalitu života. Vysoká kvalita života může zároveň povzbudit lidi, aby si těchto oblastí ještě více vážili. Tento vztah znamená, že zaměření na osobní a vzdělávací růst spolu s ekonomickým zabezpečením může zlepšit životní spokojenost a posílit tyto hodnoty jako vůdčí zásady.

Reciproční vztah kvality života a hodnotové orientace má neoddiskutovatelný dopad na existenci člověka jako takového. Kromě několika představených výzkumů to potvrzují další, avšak ty zahraniční. Jmenovat můžeme studie od Tan et al. (2006) nebo Dittmar a Isham (2022). Je proto zcela jistě žádoucí se vztahy mezi oběma oblastmi zabývat a přinášet nové, aktuální zjištění především na území České republiky. Realizaci výzkumů na toto téma vidí autor jako důležitý stavební kámen pro zlepšení celkové situace minimálně českého školství, protože je to právě škola, kde dospívající tráví většinu času dne. Pochopení současného stavu kvality života a hodnotových orientací napomůže jejich dalšímu rozvoji.

Metodika a design výzkumu

Cílem výzkumu je posouzení závislosti mezi kvalitou života a hodnotovou orientací u středoškolské mládeže v Moravskoslezském kraji, konkrétně ve městě Ostrava.

V souladu s hlavním cílem byla stanovena hypotéza, jejíž smyslem je poskytnout jasné předpoklady, které výzkum ověřuje. Takový základní rámec umožňuje zaměřit se na specifické vztahy mezi proměnnými.

Hypotéza je postavena na předpokladu významných korelací mezi některými oblastmi kvality života a hodnotové orientace. Předpoklad vychází z toho, že hodnoty, které žáci upřednostňují, ovlivňují jejich kvalitu života v různých oblastech. Sociální a vzdělávací prostředí, jako je gymnázium nebo SOU, formuje hodnoty i subjektivní vnímání kvality života žáků. Identifikace těchto vztahů poskytuje cenné podklady pro intervence, které mohou podpořit jejich spokojenost a osobní rozvoj. Formulace hypotézy má následující podobu.

H_{01} : Předpokládáme, že budou významné korelace mezi některými oblastmi kvality života a hodnotové orientace u středoškoláku navštěvující gymnázium a střední odborné učiliště (dále jen „SOU“).

H_{11} Předpokládáme, že mezi oblastmi kvality života a hodnotovou orientací nebudou významné korelace u středoškoláků navštěvujících gymnázium a SOU.

Výzkum probíhal ve čtyřech fázích. Teoretická příprava (12/2022–12/2023): Tato fáze zahrnovala analýzu dostupných výzkumů na téma kvality života a hodnotové orientace, čímž byly položeny teoretické a koncepční základy pro formulaci hypotéz a metodologie výzkumu.

Příprava metodiky (1/2024–3/2024): Druhá fáze se zaměřovala na přípravu metodického postupu včetně formulace konkrétních hypotéz, výběru metod a standardizovaných dotazníků pro zjišťování subjektivní kvality života a hodnotové orientace.

Příprava a realizace výzkumu (3/2024–6/2024): V této fázi proběhl výběr metod kvantitativního výzkumu, samotná realizace sběru dat a první analýza získaných informací.

Vyhodnocení a interpretace výsledků (9/2024–10/2024): Závěrečná fáze zahrnovala zpracování dat pomocí standardizovaných dotazníků SQUALA a HO-PO-MO, které hodnotily subjektivní kvalitu života a hodnotovou orientaci respondentů.

Výběrový soubor čítal celkem 237 žáků čtvrtých ročníků středních škol. Konkrétně gymnázií a SOU z města Ostravy nacházející se v České republice. Celkový počet je obdobný těm, které byly uvedeny ve studiích od jiných českých autorů.

Mezi výzkumné metody patřily standardizované dotazníky pro kvalitu života a hodnotové orientace. Dotazník pro kvalitu života SQUALA je standardizovaný nástroj určený k měření subjektivní kvality života (Zanotti a Pringuey, 1992). Je založen na sebehodnocení respondenta a umožňuje posoudit různé oblasti (dimenze) kvality života z perspektivy toho, jak je vnímá a hodnotí samotný respondent. Jednotlivé dimenze jsou zaměřeny na abstraktní hodnoty (SQL1), zdraví (SQL2), blízké vztahy (SQL3), volný čas (SQL4), základní potřeby (SQL5) jak uvádí autoři české verze dotazníku Dragomirecká a Škoda (1997).

Dotazník pro zjišťování hodnotové orientace HO-PO-MO od Vonkomera (1991) aplikuje teoretický základ vycházející ze Sprangerovy typologie hodnotových orientací a posuzuje to, jak jednotlivci upřednostňují různé hodnotové orientace. Především první část dotazníku HO zaměřena na pět oblastí hodnotových orientací (vzdělávací, estetickou, mravní, ekonomickou a sociální) je v souladu se Sprangerovou typologií (Čepelová – Barnová, 2020).

Data získaná v průběhu výzkumu byla podrobena statistické analýze, aby bylo možné vyhodnotit předpokládané vztahy mezi kvalitou života a hodnotovou orientací středoškolských studentů. Byla použita deskriptivní statistika, která poskytla souhrnné charakteristiky, jako jsou průměry, mediány, směrodatné odchylky a rozptyly jednotlivých proměnných, čímž umožnila lépe porozumět základním vlastnostem výzkumného souboru.

Pro zjištění závislostí mezi proměnnými byla použita korelační analýza s využitím Pearsonova korelačního koeficientu, který měří sílu lineárního vztahu mezi proměnnými. Výběrový Pearsonův korelační koeficient standardně značíme r a při jeho výpočtu vycházíme z realizace dvourozměrného náhodného vektoru o rozsahu n , tedy dvojic pozorovaných hodnot náhodných veličin X a Y pro první až n -tou experimentální jednotku (Schrober et al., 2018).

Tento postup umožnil zjistit, zda existuje statisticky významný vztah mezi jednotlivými oblastmi kvality života a hodnotové orientace, a to jak v pozitivním, tak negativním smyslu. Síla korelačního koeficientu je podle Evanse (1996) rozlišována dle následující stupnice: 0,00 – 0,19 „velmi slabá“; 0,20 – 0,39 „slabá“; 0,40 – 0,59 „střední“; 0,60 – 0,79 „silná“; 0,80 – 1,00 „velmi silná“. Zjištěné korelace slouží k potvrzení nebo vyvrácení stanovené hypotézy a poskytují detailní vhled do vztahů mezi jednotlivými zkoumanými oblastmi.

Výzkum byl prováděn v souladu s etickými zásadami pro práci s mládeží. Byla zajištěna anonymita respondentů a transparentní informování účastníků o účelu a průběhu výzkumu, aby byla respektována jejich práva a důstojnost.

Analýza a interpretace výsledků

Analýza a interpretace výsledků poskytují hlubší vhled do vztahů mezi kvalitou života a hodnotovou orientací středoškolských studentů. Po provedení sběru dat pomocí standardizovaných dotazníků SQUALA a HO-PO-MO jsou níže systematicky zpracované a statisticky vyhodnocené získané údaje včetně ověření stanovené hypotézy.

Z tabulky číslo 1 je patrné, že byly nalezeny pozitivní závislosti především mezi těmito dimenzemi kvality života a hodnotových orientací u žáků navštěvující gymnázia a SOU. Silně kladná korelace odpovídající Evansovu intervalu (0,60 – 0,79) nabývající hodnotu ($r=0,65$) mezi ekonomickou oblastí hodnotové orientace a oblastí kvality života (SQL2) zdraví. Dále silně kladná korelace nabývající hodnotu ($r=0,71$) mezi estetickou oblastí hodnotové orientace a oblastí kvality života a oblastí kvality života (SQL1) abstraktní hodnoty. Kromě toho středně kladná korelace odpovídající Evansovu intervalu (0,40 – 0,59) nabývající hodnotu ($r = 0,43$) mezi sociální oblastí hodnotové orientace a oblastí kvality života (SQL5) základní potřeby.

Z tabulky číslo 1 je taktéž patrné, že byly nalezeny i negativní závislosti především mezi těmito dimenzemi hodnotových orientací u žáků navštěvující gymnázia a SOU. Tyto zjištění jsou nad rámec stanovené hypotézy nicméně poskytují další důležité poznatky. Středně záporná korelace nabývající hodnotu ($r=-0,45$) mezi sociální a ekonomickou oblastí hodnotových orientací. Slabě záporná korelace nabývající hodnotu ($r = -0,39$) mezi sociální a vzdělávací oblastí hodnotových orientací a stejně tak slabě záporná korelace mezi estetickou a vzdělávací oblastí hodnotových orientací nabývající hodnotu ($r = -0,34$). Kromě toho byla

nalezena i jedna středně kladná korelace nabývající hodnotu ($r=0.41$) v oblasti kvality života mezi dimenzemi SQL4 (volný čas) a SQL3 (blízké vztahy).

Výsledky korelační analýzy ukazují především pozitivní závislosti u konkrétních oblastí kvality života a hodnotových orientací středoškoláků a hypotéza H_{10} je tedy přijata.

	Vzdělávací	Estetická	Mravní	Ekonomická	Sociální	SQL1	SQL2	SQL3	SQL4	SQL5
HO - Vzdělávací	1									
HO - Estetická	-0.343788	1								
HO - Mravní	-0.163343	-0.2879	1							
HO - Ekonomická	-0.102081	-0.1648	-0.3024	1						
HO - Sociální	-0.392201	-0.1425	-0.1524	-0.4523013	1					
KŽ - SQL1 (abstraktní hodnoty)	0.0429413	0.71045	-0.0991	0.0001975	-0.0484	1				
KŽ - SQL2 (zdraví)	-0.008793	-0.0039	-0.0437	0.6520212	-0.1629	0.06978	1			
KŽ - SQL3 (blízké vztahy)	-0.010757	-0.0381	0.09497	-0.0400699	0.00066	-0.038	-0.11078	1		
KŽ - SQL4 (volný čas)	0.0592642	-0.0801	-0.0022	-0.019141	0.03288	-0.062	-0.1041	0.41383	1	
KŽ - SQL5 (základní potřeby)	-0.055762	-0.0332	-0.0246	0.0453318	0.43339	0.00754	0.02577	-0.1113	0.09563	1

Tabulka 1 – Výsledky korelační analýzy kvality života a hodnotových orientací středoškoláků
Zdroj: vlastní zpracování

Interpretace výsledků si zaslouží hlubší pozornost, protože na specifické vztahy mezi hodnotovými orientacemi a kvalitou života středoškolských studentů, které mohou mít dopady na jejich vnímání spokojenosti a priorit v životě.

Zjištěné silně pozitivní korelace naznačují, že dimenze hodnotové orientace, jako je ekonomická a estetická oblast, mohou pozitivně ovlivňovat spokojenost s oblastmi zdraví a abstraktních hodnot v rámci kvality života. Například ekonomická orientace ($r=0,65$) by mohla přispívat k vyšší vnímané spokojenosti se zdravím, což odpovídá závěrům Dienera a Biswase-Dienera (2002), kteří zjistili, že finanční stabilita a spokojenost s finančními možnostmi mohou přispívat k celkovému blahobytu a zdraví. Podobně estetická orientace ($r=0,71$) se silně váže k abstraktním hodnotám, což může ukazovat, že studenti oceňující krásu a estetiku jsou náchylní k větší spokojenosti s vyššími hodnotami, jakými jsou například umění a kultura.

Středně kladná korelace mezi sociální hodnotovou orientací a základními potřebami ($r=0,43$) naznačuje, že adolescenti, kteří si cení sociálních vztahů a sociálních hodnot, mohou zažívat větší spokojenost s naplněním základních potřeb, což odpovídá závěrům Schwartzovy teorie hodnot (Schwartz, 2012). Podle něj může sociální propojení přispívat k vyšší kvalitě života prostřednictvím pocitu podpory a komunitní sounáležitosti.

Negativní korelace mezi hodnotovými orientacemi zdůrazňují možné vnitřní konflikty mezi prioritami adolescentů. Středně záporná korelace mezi sociální a ekonomickou orientací ($r=-0,45$) naznačuje, že studenti orientovaní na ekonomické cíle mohou být méně zaměřeni na sociální vztahy, což může vést k potenciálnímu napětí mezi profesními ambicemi a potřebou sociální podpory, což uvádí například studie Crosse a Madsona (1997) o vztahu mezi individuálními hodnotami a sociálními rolemi. Podobně, slabě negativní korelace mezi sociální a vzdělávací oblastí ($r=-0,39$) a mezi estetickou a vzdělávací oblastí ($r=-0,34$) poukazují na to, že studenti zaměřeni na sociální či estetické hodnoty mohou mít tendenci méně se orientovat na akademické cíle, což může ovlivnit jejich volbu studia nebo kariérní zaměření.

Závěr

Príspevek měl za cíl ukázat, zda existují závislosti mezi kvalitou života a hodnotovými orientacemi u středoškolské mládeže na vybraných typech středních škol. Z nalezených korelací a výsledků vyplývá potřeba komplexního přístupu k rozvoji kvality života a hodnotových orientací adolescentů, které přímo dospívající ovlivňují. Výsledky naznačují, že harmonizace různých hodnotových oblastí by mohla pomoci mladým lidem lépe zvládat vnitřní napětí mezi osobními cíli, jako je akademický nebo ekonomický úspěch, a společenskými hodnotami, jako jsou sociální vazby a kulturní aktivity.

Mezi konkrétní doporučení pro praxi patří rozvoj vyvážených hodnotových systémů podložené studii od Schwartze (2012) a Deciho a Ryana (2000). V rámci teorie sebeurčení mají lidé uspokojující základní psychologické potřeby (autonomie, kompetence a sounáležitost) vyšší šance na dosažení spokojenosti, což je často v rovnováze s ekonomickými a sociálními hodnotami. Školy by proto měly zavádět programy, které podporují osobní rozvoj v různých hodnotových oblastech. Tím se podpoří autonomní hodnotový systém a sníží se riziko napětí mezi konkurenčními hodnotami, například mezi ekonomickou a sociální orientací.

Podpora finanční a kariérní gramotnosti. Vzhledem k pozitivnímu vztahu mezi ekonomickou hodnotovou orientací a spokojeností se zdravím (jak ukazují zjištění této studie), je vhodné zařadit finanční gramotnost a kariérní vzdělávání jako součást středoškolského kurikula. Pokud se adolescenti učí chápat základy finanční stability a osobního rozvoje, mohou lépe zvládat stres spojený s finančními a profesními výzvami.

Podpora uměleckého a kulturního rozvoje. Silná kladná korelace mezi estetickými hodnotami a kvalitou života v oblasti abstraktních hodnot potvrzuje význam kulturních a uměleckých aktivit pro osobní růst a pohodu adolescentů. Školy by proto měly podporovat zapojení studentů do kulturních a uměleckých projektů, čímž umožní rozvoj estetického citění a hodnoty abstraktních ideálů, což může být zvláště přínosné pro vybudování vnitřní spokojenosti.

Rozvoj sociálních dovedností a komunitní angažovanosti Středně pozitivní vztah mezi sociální orientací a základními potřebami naznačuje, že studenti se silnějšími sociálními hodnotami mohou zažívat vyšší spokojenost naplněním základních potřeb. Spinrad a Eisenberg (2014) potvrzují, že rozvoj sociálních dovedností a empatie může vést ke zvýšené vnímavosti k potřebám ostatních a posiluje komunitní vazby. Výchovné programy zaměřené na posílení sociální orientace, například prostřednictvím dobrovolnictví nebo týmových projektů, mohou studentům pomoci budovat sociální kompetence, což jim přináší pocit sounáležitosti a může podpořit naplnění základních potřeb.

Prevence a řešení hodnotových konfliktů. Vzhledem k negativním korelacím mezi hodnotovými oblastmi (například mezi ekonomickou a sociální orientací) je důležité, aby školy zavedly aktivity, které umožní studentům lépe zvládat konflikty mezi jejich hodnotami. Doporučuje se proto zavádět do školních programů také intervence zaměřené na řešení konfliktů a rozvoj dovedností pro vyvážený hodnotový systém, což může podporovat psychickou stabilitu a osobní spokojenost v dlouhodobém horizontu. Tato doporučení mohou přispět k vyváženějšímu a spokojenějšímu vývoji hodnotového systému adolescentů, což

pozitivně ovlivní nejen jejich osobní život, ale i jejich společenské zapojení a přípravu na náročné situace v dospělosti.

*Tento článek doporučil na publikování ve vědeckém časopise Mladá věda:
doc. PhDr. Slávka Čepelová, PhD.*

Použitá literatura

1. ANDRÁŠKO, Ivan, 2013. *Quality of life: an introduction to the concept*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6669-4.
2. BOUBELOVÁ, A., 2019. *Hodnotové orientace a spokojenost mladých dospělých*: rigorózní práce. Praha: FF UK.
3. BROŽÍK, Václav, 2004. *Hodnotenie a hodnoty*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška. ISBN 80-8050-680-9.
4. CROSS, Susan E., a Laurie MADSON, 1997. Models of the Self: Self-Construals and Gender. In *Psychological Bulletin*. Roč. 122, č. 1, s. 5-37. ISSN 0033-2909.
5. ČEPELOVÁ, Slávka a Silvia BARNOVÁ, 2020. Quality of life and value orientation of university students in middle-adulthood. In *Acta Educationis Generalis*. Roč. 10, č. 1, s. 68-80. ISSN 2585-7444.
6. DIENER, Ed, a Robert BISWAS-DIENER, 2002. Will money increase subjective well-being? In *Social Indicators Research*. Roč. 57, s. 119-169. ISSN 0303-8300.
7. DITTMAR, Helga, a Ashley ISHAM, 2022. Materialistic value orientation and wellbeing. In *Current Opinion in Psychology*. Roč. 46, s. 101337. ISSN 2352-250X.
8. DRAGOMIRECKÁ, Eva, a Ctirad ŠKODA, 1997. Kvalita života. Vymezení, definice a historický vývoj pojmu v sociální psychiatrii. In *Česká a slovenská psychiatrie*. Roč. 93, č. 2, s. 102-208. ISSN 1212-0383.
9. EVANS, James. D., 1996. *Straightforward statistics for the behavioral sciences*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing.
10. GISMI, Kheira J., 2021. An Assessment of Academic Orientation Towards Entrepreneurship Among the Youth. In *International Journal of Research in Engineering, Science and Management*. Roč. 4, č. 8, s. 53-57. ISSN: 2581-5792.
11. GÖBELOVÁ, Taťána, 2008. *Hodnotová výchova v pedagogické praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-542-3.
12. KRAUS, Blahoslav, 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.
13. LICHNER, Vladimír, 2020. Risk Behavior Versus Self-Care in Adolescents. In *European Journal of Social Science Education and Research*. Roč. 7, č. 3, s. 89-100. ISSN 2411-9563.
14. LOVAT, Thomas, Kevin DALLY, Nicholas CLEMENT, a Robert TOOMEY, 2011. Values pedagogy and teacher education: Reconceiving the foundations. In *Australian Journal of Teacher Education (Online)*. Roč. 36, č. 7, s. 59-72. ISSN 0313-5373.
15. MACEK, Petr, Stanislav JEŽEK, a Alexander T. VAZSONYI, 2013. Adolescents during and after times of social change: The case of the Czech Republic. In *The Journal of Early Adolescence*. Roč. 33, č. 8, s. 1029-1047. ISSN 0272-4316.
16. OADES, Laurine, Peter Robinson, Stephen Green a Graham B. SPENCE, 2011. Towards a positive university. In *The Journal of Positive Psychology*. Roč. 6, s. 432-439. ISSN 1743-9760.
17. PAULIČKA, Ivan, 2002. *Všeobecný encyklopedický slovník G-L*. Praha: Ottovo nakladatelství – Cesty. ISBN 80-7181-618-3.
18. PAVELKOVÁ, K., 2019. *Hodnotová orientace současné dospívající generace: bakalářská práce*. Zlín: FMK UTB.
19. PŘIKRYLOVÁ, M., 2018. *Hodnotová orientace a kvalita života jedince s ADHD: bakalářská práce*. Brno: PF MU.

20. SAWYER, Susan M., Patrick S. AZZOPARDI, Dinesh WICKREMARATHNE, a George C. PATTON, 2018. The age of adolescence. In *The Lancet Child & Adolescent Health*. Roč. 2, č. 3, s. 223-228. ISSN 2352-4642.
21. SCHOBER, Philipp, Cees BOER, a Lars A. SCHWARTE, 2018. Correlation coefficients: appropriate use and interpretation. In *Anesthesia & Analgesia*. Roč. 126, č. 5, s. 1763–1768. ISSN 1526-7598.
22. SCHWARTZ, Shalom H., 2012. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. In *Online Readings in Psychology and Culture*. Roč. 2, č. 1, s. 11. ISSN 2307-0919.
23. SPINRAD, Tracy. a Nancy EISENBERG, 2014. Empathy, prosocial behavior, and positive development in schools. In *Handbook of positive psychology in schools*. Londýn: Routledge. s. 82-98. ISBN 978-041-5621-86-1.
24. STŘELEČEK, Stanislav, 2006. *Studie z teorie a metodiky výchovy 2*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 80–210-3687–7.
25. ŠKODA, J. 2016. *Hodnotová orientace, stres a kvalita života: diplomová práce*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
26. ROSENZWEIG, Milan, 1991. *Životní hodnoty*. Praha: Komenium. ISBN 80-85426-07-2.
27. TAN, Soo Jiuann; Siok Kuan TAMBYAH, a Ah Keng KAU, 2006. The influence of value orientations and demographics on quality-of-life perceptions: Evidence from a national survey of Singaporeans. In *Social Indicators Research*. Roč. 78, s. 33-59. ISSN 1573-0921.
28. VONKOMER, Ján. 1991. *Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu*. Príručka. Bratislava: Psychodiagnostika.
29. World Health Organization. 2020. "WHOQOL: Measuring Quality of Life". [online] [cit. 11. listopadu 2024]. Dostupné z <https://www.who.int/toolkits/whoqol>
30. ZOLOTUKHINA-ABOLINA, Elena, Larisa MIRSKAYA, Lyubov PENDYURINA, a Margarita INGERLEIB, 2021. "Digital reality" and youth values. In *E3S Web of Conferences*. Roč. 273, s. 10010. EDP Sciences. ISSN 2267-1242.
31. ZANNOTTI, Matthieu, a Dominique PRINGUEY, 1992. A method for quality of life assessment in psychiatry: the S-QUA-LA (Subjective QUALity of Life Analysis). In *Quality of Life News Letter*. Roč. 4, č. 6. ISSN 1073-1083.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189